

Vallen is als vliegen

Ander werk van Manon Uphoff

C.C.S. Crone-prijs 2002

Begeerte (1995, verhalen) Rabobank Lenteprijs
voor Literatuur 1996

Gemis (1997, roman)

De fluwelen machine (1998, verhalen)

Hij zegt dat ik niet dansen kan (2000, notities)

De vanger (2002, novelle)

De bastaard (2004, novelle)

Koudvuur (2005, roman)

Schaduwvlammen (2007, verzamelde verhalen)

De spelers (2009, roman)

Het moet eten, ademhalen, slapen... (2009, essays)

Als je me maar blijft schrijven (2012, brieven
met Herman Franke)

De ochtend valt (2012, novelle) Opzij Literatuurprijs 2013

De zoetheid van geweld (2013, verhalen)

*De blauwe muze. Waarom de beste literatuur
op tv te zien is* (2014, pamflet)

Manon Uphoff

Vallen is als vliegen

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij BV
2019

De auteur ontving voor het schrijven van dit boek een
werkbeurs van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Eerste, tweede (e-book), derde, vierde, vijfde, zesde en
zevende druk, 2019

Deze uitgave kwam tot stand door bemiddeling van
Sebes & Bisseling Literary Agency te Amsterdam.

Copyright © 2019 Manon Uphoff
Voor overname kunt u zich wenden tot Em. Querido's
Uitgeverij BV, Weteringschans 259, 1017 XJ Amsterdam.

Omslag Anneke Germers
Omslagbeeld Manon Uphoff
Reproductie Emmy Scheele
Foto auteur Marco Okhuizen/Hollandse Hoogte

ISBN 978 90 214 0802 6 / NUR 301
www.querido.nl

Voor de doden

H.R.

E.U.

Voor de levenden

T.R., J.M.U., A.M.U., M.M.U., F.U.,

I.M.

Z.B.

En voor de zielen van

P.E.H.U.

A.U.S.

‘Nu geen paniek, bekijk alles gelaten,
probeer de zaak op zijn beloop te laten,
je bent toch anders ook de bangste niet.
't Is gruwelijk wat je te zien zult krijgen,
men zal zich haasten om het dood te zwijgen,
noteer dus heel precies wat je hier ziet.’

– *Faust*

Inhoud

De lange winter van ons ongenoegen	11
Henne Vuur	23
Toneel en setting	33
Het nest van de Arriera	65
De Minotaurus	87
Toddiewoddies herberg	105
Sweets for my sweet	139
Heksensabbat (grandguignol)	169
Verantwoording	191
Stamboom	192

De lange winter van ons ongenoegen

Lezer,

Ik wilde dit verhaal niet vertellen. Lang heb ik me vastgehouden aan het idee van mijn miraculeuze ontsnapping, mijn ‘quantum leap’, hopen kalm en met controle in een wereld van fictie te kunnen bestaan. Een van eigen hand, die ik vrij kan binnengaan en weer verlaten.

Zo ver als mijn geheugen teruggaat hou ik al van het verhaal en heb ik gehunkerd naar de vertelling met een honger die het gewone, normale ver oversteeg, en met een speciaal oog, oor en neus voor de tragedie. Dan trappelde en snoof ik als een paard... nieuwsgierig, verheugd. Eindelijk gebeurde er iets, eindelijk werden de dingen duidelijk! Bijbelse verhalen, mythen, sagen, gruwelijke sprookjes. Ze porden mijn hart en prikkelden mijn zintuigen. Kijk daar, een hand met spijkers doorboord, een kind met een ijsplinter in het hart, een voor straf verwoeste stad. Wat vreselijk, ernstig, echt.

Ik kende geen groter verlangen dan op een dag iets te mogen toevoegen aan dit grote bouwwerk van de menselijke ervaring. Maar wie kan voorspellen wat zich op een dag zal losmaken uit het donker om ons te achtervolgen als een bange hond?

In de winter van 2009 verloor ik deze liefde voor verhalen die me tot dan toe had verwarmd, en er kwam onrust voor in de plaats.

Het was kort na de publicatie van een boek waarin ik vrienden, familie en ook mijn man Oleg had opgevoerd. Maar hij had bedankt voor de rol van muze, waarna we in een diepe crisis waren geraakt. In diezelfde periode berichtte mijn beste vriend me dat hij ongeneeslijk ziek was en dat we elkaar niet vaak en zeker niet onbekommerd meer zouden zien.

Winter dus. Het schemerde en ik stond voor het raam van mijn werkkamer in de 'boshut' waar we onze tijdelijke intrek hadden genomen, een huis waarover Oleg als beheerder was aangesteld. Een onevenwichtige en lelijke constructie, een goedkope vervanging van een boerderij die op het grondgebied had gestaan, zonder karakteristieken (alleen de stallen waren gebleven), zodat je gerust kon stellen dat wij er de enige originele objecten in waren.

Ik had amper meer gewerkt sinds mijn Rotte Boek, mijn Gemene Boek, mijn Slechte Boek, schrijvend 'zonder moraal of geweten'.

De achterliggende weken waren van een zekere hardheid geweest. Met dagen op rij van beschuldigingen,

bittere stiltes, gemene opmerkingen en mijn huilbuien, die doortrokken waren geweest van een smorend zelfmedelijden. Waarna ik geprobeerd had mezelf te helen met het kijken naar National Geographic-documentaires, en met lange wandelingen door de sneeuw, die overvloedig was blijven vallen in die periode. Gulle, gulle sneeuw. In zulke grote hoeveelheden dat ik vergat wat ik ermee moest doen nadat ik sneeuwpoppen had gemaakt, mijn tong had uitgestoken om de vlokken op te vangen en had toegekeken hoe onze jonge kater Jevgeni in zijn eigen pootafdrukjes was teruggekeerd over het witte veld. Vlok na vlok na vlok... opgestuwd tot torens voor het huis. En niemand om mee te praten sinds ik gestopt was met schrijven, behalve met brieven aan de stervende vriend, maar ik zei niets over deze brieven. Ten minste één persoon die het fijn vindt wat van mij te horen en berichten te ontvangen van mijn Nova Zembla, dacht ik. Want een Nova Zembla was het, en ik zat op een rantsoen dat nauwelijks genoeg was om te overleven. Oleg liet me weliswaar toe in het bed, maar dat was kil als een toendra. Ik verliet het halverwege de nacht om de tegenovergelegen kamer in te glippen. Mijn werkkamer, haha, waar ik niets uitvoerde, maar naakt, terwijl snot en slijm uit mijn neus liepen, gezeten als een dwerg of een antieke Chinese boeddha op de vloer van pijnboomplanken die daar maanden eerder door hem was gelegd (toen we nog droomden over wat deze plek kon worden), pagina voor pagina uit het boek trok. Hele hoofdstukken rukte ik uit het kleine monster

dat ik had gemaakt, zelfs plukken haar uit mijn eigen hoofd, tot mijn pols pijnlijk bonkte en klopte.

Wat had schrijven me gebracht (vroeg ik me af) behalve verlies van warmte, zorg en tederheid?

Hoe ik mezelf moest verdedigen!

Zelfs een cartoonist die me voor een tijdschrift tekenende had me troebele oogjes gegeven, zonder licht in de pupillen, alsof ik niet menselijk was. En niets gevoeld van de liefde, en geen kruimeltje plezier voor de arme kleine schrijver, zelfs geen geld om van rond te komen.

En niets overgebleven van die ooit zo mesmeriserende geur van boeken, van het plezier en genot van het schrijven.

‘Per aspera ad astra... jij hebt mij verraden, verraden...’

Deze woorden van Oleg bleven hun wrikkende werk doen. Je bent een bedriegster. Je begeeft je onder de mensen, onder je eigen vrienden en familieleden, maar onder je arm, of in een schaduwrijke holte, spleet of kier, verberg je je rattige aantekenboekje... Als een griezelig wezen, een ultrabitch, schuif je de gangen van onze gedeelde wereld door. (*There's a killer on the road, his brain is squirming like a toad.*)

Zie je, ik had iedereen kwaad gemaakt. En wie niet kwaad was, was dood.

Rouw dus, en pijn en zelfverwonding, en het intense uiteenrukken en verscheuren van de boeken. Tweëndertig exemplaren en nog maar één te gaan. Waarbij ik me voelde als een van Hendrik VIII's ter dood veroordeelde vrouwen.

King Henry, to six wives
He was wedded
One died
One survived
Two divorced
Two beheaded

Eenzaam en bitter zijn de gekrenkten.

Dat Sméagol-achtige wezen in die kamer? Dat was ik, toen ik op die laatste dag van het jaar voor het raam van mijn werkkamer stond en naar de zwaaiende takken van de bomen en de twee donkere figuren buiten keek. Oleg, slanke en kaarsrechte gestalte, bezig met het in de grond steken van zijn zelfgemaakte fakkels aan weerszijden van het pad, en mijn tien jaar oudere broer Max, die met een stok in de vuurkorf porde (verheugd, net als ik altijd, om dicht bij het vuur te zijn en te zien hoe het knabbelend aan zichzelf groeide en bewoog).

Ja, onrust, vanaf het moment dat mijn jongste zusje Libby belde om te zeggen dat ze die avond niet zou komen om oud & nieuw met ons te vieren; er was een ongelukje met het vuurwerk gebeurd en zij en haar vrouw moesten met hun zoontje naar het ziekenhuis. En ik luisterde naar het roffelen van mijn hart aan het begin van wat ik nu als de lange winter van ons ongenoegen beschouw. Toen we in onze familie allemaal patiënten werden, lijdend aan onduidelijke ziektes en ingewikkelde symptomen. Terwijl ik leefde in dit huis aan de rand van het bos dat geen huis was, eerder een schuilplaats,

een vluchtplek tussen de bomen, waar ik mezelf verborg, zoals de konijnen zich verscholen voor kater Jevgeni. Al wist die ze moeiteloos op te diepen uit de struiken. Door het kattenluikje sleepte hij ze naar binnen, hij peuzelde ze op zijn gemak op in de hal en liet voor ons het gelukspootje achter. Of een oneetbaar stukje van de ingewanden. Oleg was 's ochtends steeds de eerste die het abattoir betrad en zijn best deed het met Cillit Bang weer te laten lijken op de ingang van een woning, maar een woning was het niet, zoals ik al zei.

Een tijd waarin alle banden werden verbroken, alle beloftes van trouw geschonden. Toen Libby pillen slikte ('Doe mij nog een diazepam, doe mij nog een diazepammetje...') en haar vrouw Dana Kidd (die zich in andere huizen had uitgestrekt in andere bedden) met een blauw oog aan de kersttafel had gezeten.

En toen mijn broer Max zijn intrek nam in mijn werkkamer, waar hij vanaf nieuwjaar sliep op een smal logeerbed. Na meer dan vijfentwintig jaar was hij weggesaneerd uit zijn werk en huwelijk. Zijn vrouw had hem ingeruild voor hun hondentrainer.

Hij arriveerde op een zondagavond, zijn gezicht overtrokken met de psoriasis die door mijn moeders genen met rekenkundige precisie aan haar tweede, vierde en achtste kind was doorgegeven. Een aandoening die verminderde als de zon huidlaag voor huidlaag afpelde, maar die in tijden van tegenslag ('Wie wil me nu nog...! ik ben al negenenvijftig!') gloeiend uitdijde tot een scharlakenrood masker met zilveren vlokken die

soms zelfs zijn oogleden bedekten en dan voor gemene ontstekingen zorgden. Zonder morren schoof hij zijn attachékoffertje (tandenborstel, laptop, ondergoed) en telescoopkist tegen de schuine wand en ging liggen op de stretcher.

's Ochtends wekte ik hem met een mok instantkoffie en voelde ik me eventjes warm en moederlijk, maar verder ging ik de ruimte niet binnen – hoewel ik het in het begin prettig had gevonden om in die schaars verlichte kamer, die ik had gemeubileerd met een donkerhouten tafel op gebogen Louis Quinze-poten (een stuk dat ik had opgepikt uit het Emmaus, daarop een wit spotje, erachter een IKEA-bureaustoel), uit te kijken over de naaldbomen op het lapje grond ervoor. Aan één kant begrensd en afgesloten van de wereld door de provinciale weg, waarover de auto's in de namiddag hun rode of geelwitte lichtserpentes trokken, hun autobanden sissend als het wegdek vochtig was of nat; aan de andere kant door de hoge struiken en sparren die de toegang vormden tot het bos. En me kalm te voelen, tevreden, of gewoon een beetje prettig verlaten. (Hoewel ik dat toen nog niet was.)

Een tijd waarin ik niet schreef, maar de fysieke noodzaak voelde om me te omringen met boeken, die ik in grote hoeveelheden bestelde bij Amazon en Bol, terwijl Oleg zich boog over zijn zelfgemaakte kasjes, waarin hij snijbiet (blitva) kweekte, tomaten, radijsjes en sla. En waarin Libby belde, Libby belde. Om te zeggen dat haar

hart ditmaal echt was gebruikt als kattengrit... Dat het ditmaal echt aan een roestige spijker was opgehangen...

Songs for Herring
Once upon a morning
a herring came along
silent, silken, shy
on to the shore it came
wearing a suitcase
tied around its slender waist
a sorrowful expression on its
fishy face
something tender and
melancholic in its, yet manly,
gaze
'I seek for shelter,' muttered he,
his voice sounding rather soft
'a house or an apartment, a
private space, a loft,
I am a wealthy fish and I am
willing to pay,
as long as you can offer me a
safe & silent
place to stay'
'Well, come along,' I said
'Come along with me,
if you are able, if you can,
I have been lonely and

Waarbij ik haar steeds weer voor me zag zoals ze na kerst in het midden van onze kamer op de grond had gezeten, bedekt met de as van haar kapotte huwelijk. Handenwringend, haar gezicht hol, haar mond het zwarte gat van een no-masker. Voor de eettafel waarover Oleg en ik elkaar na het kerstmaal brandende waxinelichtjes hadden toegesmeten, die tranerige striempjes hadden getrokken over de bloedrood gesausde wand (sfeer!) en twee Japanse houtblokprenten. 'Hoe was het mogelijk, zoveel bedrog? Liegen en bedriegen, *beide!*'

Denkend dat het altijd zo zou blijven dat Oleg naar me grauwde, en Libby me zou bellen om te zeggen: 'Ik heb haar gezién, Dana Kidd... in dat huis... haar auto, ze was daar, bij die *ander.*' Of dat mijn mobiel zou trillen in het holst van de nacht: 'Ik heb erover nagedacht; ik denk niet dat ze het verdient te léven...!'

Toen mijn goede vriend stierf,

waarna het schaakspel dat Oleg en hij hadden gespeeld onafgemaakt op de piano bleef staan. En de hoge grijze, haastig getimmerde wandkasten zich vulden met boeken, maar ik niets meer schreef behalve (melodramatische) dagboekantekeningen en Haringliedjes, die ik postte op Facebook.

Zodat het zich nu, terugkijkend, lijkt te hebben afgespeeld in één uitgerekt seizoen waarin wij allemaal harder, taaier en minder vriendelijk werden, terwijl de sneeuw dik en hecht als deeg op ons neerviel en de Grote Recessie om onze harten, levers en nieren vroeg.

Al was feitelijk het hele land in beweging en op zijn hoede. Grieven laaiden snel op, werden haastig, massaal gedeeld, en stierven dan weg, niets achterlatend, zo leek het, dan de rode snippers van nog niet volledig afgestoken vuurwerk, en groot gevaar voor de enkeling die tussen de restjes op zoek ging naar wat nog niet was ontploft. Sommige gebeurtenissen veroorzaakten een schok, een ge-

*for a while
I have been searching
for a man'
'I am no man, but fish,' he said
in a friendly voice
'Well, in that case, you gentle
fish,
you leave me no other choice
You can be my tender dish,
and we'll be intimate that way,
rest in my mouth, sweet fish'
Oh, he tasted good, he tasted
humble and fertile
and, oh, I had been lonely, I
had been lonely for a while...
He tasted true and good, and
I cried bitterly
when he was gone,
leaving only a salty aftertaste
on my tingling tongue
a faint and salty residue,
just like that of a gentle man...
and now it seemed a bitter
waste,
that I had spent a good &
honest being
with my greedy haste & taste
I had spent my fish
and now I walk*

<p style="text-align: center;"><i>lonely to the shore</i></p> <p><i>cause silver slender fish like</i></p> <p style="text-align: center;"><i>that come only once</i></p> <p style="text-align: center;"><i>and nevermore...</i></p> <p><i>Yes, I should have known</i></p> <p style="text-align: center;"><i>much better</i></p> <p style="text-align: center;"><i>than to mistake him</i></p> <p style="text-align: center;"><i>for a dish</i></p> <p><i>and I weep bitter, bitter tears</i></p> <p style="text-align: center;"><i>for my tender fish</i></p>	<p>meenschappelijk moment van schrik en zorg, maar ook die schokken veelden snel, werkten uitputtend zodra het moment voorbij was. Je raakte eraan gewend, terwijl je je bewoog van de ene stemming naar de andere, en elkaar aankeek met toegeknepen westernoogjes, van de ander een berekening verwachtend die je bij jezelf ontkende.</p>
--	--

De enige onderbreking was een incidenteel bezoek van onze laatst overgebleven huisvriend, de zilveren surfer Sebastiaan (voor wie in deze context verder geen ruimte zal worden vrijgemaakt), bejaard taalkundige in ruste, die voorovergebogen over zijn fietsstuur als een schicht uit de bossen tevoorschijn schoot, vooruitgegaan door zijn kleine palfreniers, de konijnen die aan weerszijden van zijn fietsbanden opzijsprongen. Hij bracht ons geschenken in een plastic tasje. Dvd's en in eigen beheer uitgegeven dichtbundeltjes en dunne prozawerkjes die hij me hoffelijk, met twee handen, overhandigde, en die ik ongelezen terzijde schoof en pas jaren later zou open slaan.

Neem me niet kwalijk dat ik zo lang over mezelf aan het woord ben. Ik voel dat ik moet vertellen wie ik was en wat ik heb willen zijn voor ik trapsgewijs kan afdalen naar ons eerste onderkomen. Waar ik aan herinnerd

werd in die (sombere) dagen waarin een oude, vertrouwde drum steeds luider klonk.

Ja, onrust, en alarm... en toen ontbranding.